

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.376

15 de maig del 2018

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: eriçó
- 2 Departament de Filologia Catalana (Universitat de les Illes Balears) ► Declaració sobre el gènere gramatical
- 3 Josep Lacreu ► D'alfombres i catifes
- 4 Manuel Cuyàs ► Reescriure de dalt a baix
- 5 Jordi Badia i Pujol ► Notaris o forenses? (Sobre la 'irlandització' del català, 1)
- 6 Magí Camps ► Estudiar dret
- 7 Moisés Pérez i Miquel Payeras ► País Valencià i les Illes, dues cares de la competència lingüística
- 8 Albert Pla Nualart ► La normativa no permet recórrer una sentència
- 9 Rudolf Ortega ► Enchegar, rachola, maneta
- 10 Pau Vidal ► El catanyol es cura

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: eriçó

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 280-281

► *Atelerix algirus* o *Erinaceus algirus* | *Erinaceus europaeus*

Eriçó

1) Mamífer insectívor de la família dels erinaceids que en terres valencianes està representat per dues espècies: l'eriçó clar o eriçó moro (*Erinaceus algirus*), propi d'Àfrica però present a la costa mediterrània espanyola, i l'eriçó fosc o eriçó comú (*Erinaceus europaeus*), present a tot el continent europeu. Les dues espècies són molt semblants, per la qual cosa és bastant difícil distingir-les.

La característica principal de l'eriçó és el fet de tindre el cos recobert d'unes punxes molt dures, que fan entre 2 i 2,5 cm de llargària. És un animal que no fuig ni ataca quan es sent amenaçat, sinó que la seua estratègia es basa en la defensa passiva: s'enrotlla en si mateix convertint-se en una bola plena de punxes que el fa pràcticament inexpugnable per als depredadors. La tècnica descrita ha sigut un gran èxit evolutiu que li ha permés arribar als nostres dies amb unes poblacions relativament abundants, però al mateix temps és la causa de la gran quantitat d'eriçons que actualment moren totes les nits atropellats a les nostres carreteres, ja que aquest animallet, que és d'hàbits nocturns, quan creua una carretera i és enlluernat pels llums d'un cotxe, es queda quiet confiant en les seues punxes, les quals no tenen res a fer davant el pes d'un automòbil. És per això que hauríem d'anar molt amb compte quan conduïm de nit, sobretot per carreteres comarcals o camins poc transitats, a fi d'evitar tant com siga possible matar aquests simpàtics insectívors que són tan beneficiosos per a l'agricultura.

Per ací hi han molts eriçons. ¡Vés en l'erta no els xafes!

En la rondalla “L'albarder de Cocentaina”, d'Enric Valor, podem llegir:

A Ciril, que era bon creient, se li van posar els pèls drets com a un eriçó. Tanmateix, confiava que Déu no li ho prendria en compte, perquè ell ho feia tot amb intenció bona, és a dir, per descobrir alguna conjura del dimoni.

En la novel·la *Júlia*, d'Isabel-Clara Simó, llegim:

El cabell era negre, llis com una espasa i tallat amb tan poca traça que se li alçaven totes les punxes, com un eriçó.

2) Equinoderm de forma globular aplatada que té una closca calcària eriçada de pues.

Els eriçons de mar s'han de menjar crus.

En la novel·la *El desig dels dies*, de Joan Francesc Mira, podem llegir:

Anant doncs cap a la cova per l'aigua quieta entre les roques berenàvem la collita d'eriçons de mar i de pegellides que havíem fet abans a punta de navalla, tiràvem una gota de llima en cada closqueta després de rentar-la amb aigua salada, i la molla de la pegellida, amb el seu encís de mot acabat de descobrir, feia una contracció que encara durava quan l'arrancàvem amb les dents.

En alguns punts de la costa meridional valenciana rep el nom de *bogamarí* (pronunciat amb *b* bilabial i *o* oberta).

3) Planta de la família de les compostes, de l'espècie *Carthamus tinctorius*, que es cultiva per obtindre'n oli i un colorant que s'empra en tintoreria i en cosmètica. Se l'anomena *eriçó* perquè les seues fulles són punxoses. Antigament molts llauradors cultivaven per a ús domèstic unes quantes d'aquestes plantes amb la finalitat d'utilitzar els brinets de les seues flors com a succedani del safrà, que ja en aquell temps era molt car. Suppose que actualment açò ja no ho fa ningú, perquè en qualsevol botigueta i per ben pocs diners es pot comprar tartrazina, que és el colorant que actualment s'utilitza per a engroguir els aliments.

El sogre de la tia Roseta tots els anys plantava un parell de bancals d'eriçó.

4) Sensació intensa i sobtada de fred, acompanyada de tremolor, que precedeix un accés de febre. També pot ser produïda per una emoció intensa, especialment de terror, o per un descens brusc de la temperatura ambiental.

Tanca la porta de la terrasseta, que m'ha agarrat un eriçó de fred.

En la narració curta “No és tan sols anar de festa”, de Pep Castellano, podem llegir:

Lleó va udolar com un llop. Jo vaig notar un eriçó de fred que em va deixar la carn de gallina i sé que a la resta li va passar igual.

En la narració curta “Paraules dolces”, de Maria Jesús Bolta, llegim:

Quan Batiste va obrir la porta de casa, un eriçó de fred li va recórrer l'espinada.

En el poemari *Llàntia viva*, de Bernat Artola, trobem:

Paraules deslligades del senderi
que volen, a l'atzar de llur raó,
trobar les pessigolles al misteri
per tal de tremolar son eriçó.

En valencià també es diu: 1) — 2) bogamarí, capellanet, olleta, paparinell, tomaca de mar. 3) — 4) —

La llengua estàndard sol emprar: 1) eriçó. 2) garoina, garota, castanya de mar. 3) safranó, alasfor. 4) esgarripança, calfred

En castellà es diu: 1) *erizo*. 2) *erizo de mar*. 3) *alazor*, *cártama*, *cártamo*. 4) *escalofrío*, *espeluzno*

2 Declaració sobre el gènere gramatical

Comissió Tècnica d'Assessorament Lingüístic · Departament de Filologia Catalana i Lingüística General · Universitat de les Illes Balears

http://dfc.uib.cat/digitalAssets/218/218680_declaraciogenere.pdf

El Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears, davant la situació de confusió creada al voltant del tractament del gènere gramatical en documents emesos per diferents instàncies, molt especialment l'administració pública i el món educatiu, vol manifestar les consideracions següents:

Algunes propostes formulades sobre el gènere gramatical, el denominat llenguatge no sexista, es basen en una encomiable voluntat de reflectir la igualtat entre homes i dones, però es formulen a partir d'un coneixement insuficient del funcionament de les estructures lingüístiques, per la qual cosa descansen

sobre nocions científiques falses. En efecte, la ciència lingüística, basant-se en el concepte de marca, deixa ben establert que la llengua catalana i les altres llengües romàniques tenen un sistema gramatical en què la categoria del gènere constitueix una oposició en què un dels dos gèneres funciona regularment com a terme no marcat quant al sexe (l'anomenat masculí) i l'altre com a terme marcat (que és només el femení). Les prevencions contra el gènere no marcat vénen del fet que aquest gènere ha estat anomenat tradicionalment *masculí*, una convenció terminològica que en el parlar corrent i en l'àmbit de la lingüística es manté pel pes del costum, però que no lleva al gènere dit masculí la seva naturalesa de categoria comuna sempre que hom es refereixi a persones el sexe de les quals no es vulgui especificar. L'existència i l'ús de les formes no marcades de cap manera no poden ser considerats llenguatge sexista i llenguatge discriminatori, precisament per la seva condició de formes no marcades quant al gènere i, per tant, inclusives dels dos sexes. Al contrari, les construccions que introdueixen artificiosament la segregació de gèneres en el discurs (per exemple, *els nins i les nines juguen plegats i plegades*) atempten contra el bon ús de la llengua, consagrat no sols en les gramàtiques, sinó també en la nostra tradició literària, fins i tot en les obres que més conspícuament han expressat la necessitat d'igualtat entre dones i homes. Per altra banda, són habituals les incoherències en documents que alteren l'ús normatiu i tradicional del gènere quan es pot referir a persones. Aquestes incoherències poden arribar, fins i tot, a crear dubtes d'aplicació de disposicions normatives si l'interpret suposa que la segregació de gèneres s'hi introdueix de manera voluntària i significativa (per exemple *Convocatòria d'ajuts per a famílies amb fills i filles menors de tres anys*).

Ateses aquestes consideracions, consideram que la pràctica del gènere gramatical s'ha d'ajustar als criteris que exposam a continuació, els quals haurien de ser els seguits sempre en la documentació de l'administració i en la llengua pública en general:

1. Sempre que un text es refereixi a una persona concreta cal usar el gènere corresponent al sexe d'aquesta persona, si el mot té flexió de gènere: *el rector, la rectora, el ministre, la ministra, l'advocat, l'advocada, el jutge, la jutgessa*, etc.
2. Quan ens referim a persones indeterminades utilitzant un nom en singular, aquest nom, en la forma dita masculina, té la condició de forma no marcada: *atenció al ciutadà, drets del consumidor, drets d'autor*, o, en documents administratius, *el sotasignat o l'interessat*.

3. Per a referir-se a qualsevol col·lectiu d'homes i dones cal utilitzar les formes no marcades de manera sistemàtica: *els professors, els alumnes, els estudiants, els signants, els destinataris*, etc. No s'han d'usar les formes dobles (*els professors i les professores* o *els professors/les professores*) ni paraules abstractes o noms d'institucions que poden dur a confusió. No és el mateix *el gerent* o *la gerent* i *la gerència*, *el secretari* o *la secretària* i *la secretaria*, etc. I per al bé de la claredat convindria reforçar la diferència de significat tradicional entre parelles com *els ciutadans* i *la ciutadania* (propietat o condició que tenen els ciutadans). Així mateix, en català les paraules *professorat* i *alumnat* (com a conjunts de professors i alumnes) són un calc de les corresponents castellanques, i el model de llengua de l'administració pública i de les instàncies educatives, que ha de ser genuí, hauria de prescindir de la segona i reservar la primera per al significat que té en la majoria de llengües romàniques (l'exercici, la funció i el càrrec del professor).

4. Cal distingir els càrrecs referits a persones concretes i els càrrecs com a figura. En el primer cas s'ha d'usar el gènere pertinent (*la Rectora ha inaugurat...*, *Cessament de la directora X*), mentre que en el segon s'ha d'usar la forma no marcada (per exemple, en els Estatuts, *el Rector és el màxim responsable...*, *el Síndic de Greuges vetlarà per...*). Les referències a places o ocupacions s'han de fer amb la forma no marcada (*Es convoca una plaça de tècnic especialista...*).

5. En l'expedició de títols, o en les referències a aquests, s'ha de fer constar la forma no marcada: *Títol de Graduat en Geografia*, *Títol de Doctor en Física*, *Títol de Mestre Artesà*, etc. La raó és que es tracta de nocions fixades, independents del sexe del titulat, de manera semblant a la invariabilitat dels termes *drets d'autor* o *tinent de batle*.

Aquest document ha estat aprovat per la Comissió Tècnica d'Assessorament Lingüístic (CTAL) del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, per unanimitat, el dia 16 d'abril de 2018. Ratifica i revisa el document similar aprovat el dia 26 de juny de 2009.

La CTAL és integrada per tots els lingüistes del Departament.

3 D'alfombres i catifes

Josep Lacreu

Blog *Pren la paraula*, 16/03/2018

<https://red.levante-emv.com/joseplacreu/2018/03/16/dalfombres-i-catifes/>

Ho dic d'entrada per a evitar possibles malentesos: la paraula *alfombra* no està en el *Diccionari normatiu valencià* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Ni tampoc en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. De manera que, si algun lector ha de fer un examen, li recomane que no l'use –en l'examen, per descomptat–, perquè corre el risc que l'examinador pugua considerar-la un error. Fet este obligat advertiment preventiu, cal aclarir també per a evitar una altra font de malentesos que, encara que algunes persones es pensen que els diccionaris normatius ho arrebeguen tot –tot el que és correcte, és clar–, i que allò que no hi està és que està mal dit, no és exactament així. Possiblement, esta idea està lligada al fet que l'estudi de la llengua sol estar supeditat a la superació d'algun examen. En eixa tessitura, és comprensible que els aprenents necessiten seguretat i els professors s'esforcen per oferir-los certes. Qualsevol paraula, qualsevol construcció, qualsevol pronunciació, tot ha de quedar clarament delimitat en el territori de la correcció o en el de la incorrecció. No s'hi val el sí però... ¡O sí o no! Els matisos pertorben.

Amb tot, la llengua és un codi complex en constant construcció. I eixa bulliciosa vitalitat fa que les gramàtiques presenten llacunes, i els diccionaris, innumera- bles absències. La faena dels lexicògrafs se centra precisament en l'estudi de tot el que es diu, i molt especialment en el que no està en els diccionaris. A vegades certes paraules no estan en els diccionaris perquè són massa noves, i no se sap si es consolidaran socialment o passaran de moda fugisserament; altres vegades no hi estan perquè es tracta de tecnicismes que només usen certs grups professionals; en altres ocasions perquè són vocables d'extensió molt reduïda; o perquè són variants formals amb poca tradició escrita; o perquè són considerades interferències d'altres llengües... Qualsevol d'estes raons pot ser, efectivament, una causa d'exclusió. Però val a dir també que el que unes vegades es considera motiu suficient per a excloure certs mots dels diccionaris altres vegades no és cap impediment per a incloure'ls-hi. La lexicografia té unes fronteres difuses, i sobretot variables en el temps. Per això tampoc ha d'estranyar que paraules que abans no estaven registrades en els diccionaris –i fins i tot havien estat assenyalades com a barbarismes– ara no sols se'ls hi ha

donat entrada sinó que han recuperat un prestigi social que fa que siguin usades en tots els àmbits.

Amb el temps canvia la perspectiva amb què ens mirem les paraules. La llengua no és un codi estàtic, sinó que s'inserix en un marc de relacions socials dinàmiques. Sorgixen noves necessitats comunicatives que abans no existien, com les que es plantegen cada dia els mitjans de comunicació per a informar de l'actualitat; els escriptors també segueixen uns altres patrons estètics, més allunyats de la grandiloqüència d'altres temps i més apegats a la realitat amb què s'expressen els parlants, i molts filòlegs, des de nous paradigmes teòrics emanats de la pragmalingüística, han desenvolupat estudis que obliguen a revisar solucions adoptades en altres temps. Tot forma part de la més rutinària normalitat. I no és només una qüestió de la llengua. En física, en astronomia, en història, en medicina... En qualsevol disciplina tots els coneixements adquirits estan sotmesos a un procés de revisió constant. ¡Afortunadament! Perquè això és el que ens permet avançar.

Amb este benintencionat propòsit, aprofitant que hem tingut un mes de cine, en què s'han concedit els premis Oscar, els César i els Goya, i les notícies sobre pel·lícules, directors i actors han rajat a mansalva, potser és oportú revisar la proscripció a què ha estat sotmesa la paraula *alfombra*, tan lligada al glamur dels guardons cinematogràfics. Tradicionalment –o, per a ser més precisos, en la nostra tradició recent–, s'ha tractat com si fóra un castellanisme cru. Com a alternativa presumptament genuïna, s'ha oferit la forma *catifa*, que, si bé actualment no és viva enlloc, antigament tingué un ús important. La primera documentació de *catifa* es remunta a l'any 1388: «Item més catiffes d'assò que foren stimades d'unas dobles». Però el mot *alfombra* es documenta igualment en la segona mitat del segle XIV, concretament en la traducció del Cànon d'Avicenna: «e si s'endevé que la sanch sia molt subtil endevén-se que s'engenrra alfombra».

En realitat, les paraules *catifa* i l'*alfombra* convisqueuren en el temps perquè no tenien un significat equivalent. En el testament d'Elvira de Ayala, datat en 1411, es fa constar que «yo he e dos alhonbras e vna alcatifa colorada grande». El text està en castellà, és cert; però per al cas és el mateix. En les dos llengües el significat era idèntic. Tal com apunta Joan Coromines en el seu *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, la *catifa* era un tapís fi, que a vegades s'utilitzava com a «abric de persona o de llit». Corroborant estes diferències semàntiques entre *alfombra* i *catifa*, Julián Zugasti y Sáenz, en el seu llibre *El bandolerismo. Estudio social y memorias históricas*, apunta que «[se]

llamaban [...] alcatiferos a los que robban en las tiendas de sederías». I així és com queda reflectit també en el *Diccionario de autoridades* de la Real Academia Española, publicat en 1770: «ALCATIFERO. s. m. (Germ.) El ladrón que hurta en tienda de seda».

La paraula *alfombra*, en canvi, designava un tapís gruixut que, provinent de la tradició persa, estava teixit amb llana o cotó de diversos colors per a conformar flors o figures geomètriques molt característiques. Durant segles a Europa hi hagué el costum de penjar les alfombres en les parets amb un valor purament ornamental. Però l'obertura de rutes comercials amb Orient durant el segle XVII féu que el producte es popularitzara i començara a usar-se cada vegada més per a cobrir el pis, com era habitual en els llocs d'origen. L'auge de les alfombres suposà, paral·lelament, el declivi de les catifes. De l'objecte i de la paraula. Una cosa va lligada a l'altra.

Ja en el segle XIX els autors de la Renaixença feien servir amb total normalitat el terme *alfombra*. Amb un valor purament il·lustratiu, reproduïsc un exemple del poema *Ensòmit* de Teodor Llorente: «¿Vols pereós dormir-te sobre coixins y alfombres?». Però l'ús de *alfombra* no era només cosa dels escriptors valencians, sovint titlats a la lleugera de castellanitzats. L'ús de *alfombra* era general a tot arreu. Narcís Oller, per exemple, narra com «ressonaven als peus, malgrat la gruxuda alfombra»; i Joan Salvat-Papasseit: «pensava en les sabates que embrutaran l'alfombra»; i, com ells, també feien servir *alfombra* molts altres escriptors prestigiosos com ara Joan Pla, Adrià Gual, Lola Anglada...

Però l'ús de la forma *alfombra* no es restringix ni de bon tros a l'etapa prenortiva. Els mitjans de comunicació actuals també sembla que s'han decantat per sobreseure este mot del delictes de castellanisme a què havia sigut condemnat en un juí sumaríssim. La Corporació Catalana de Mitjans de Comunicació, a través del seu portal *Ésadir*, considera admissible l'ús de [alfombra](#) en les seues emissions. Sens dubte, era imprescindible per a donar credibilitat als diàlegs de certs personatges. Però la cosa ha anat a més. El diari *El Periódico*, a més d'introduir *alfombra* en el seu *Llibre d'estil*, la fa servir de manera recurrent en tota classe de notícies. El passat 27 de febrer, sense anar més lluny, publicava un clàssic reportatge sobre els Oscars amb el títol següent: «[Alfombra](#) vermella dels Oscars: els millors i pitjors vestits de la gala»; el mateix es pot dir del *Diari de Girona*, que, amb motiu del sopar ofert per Elton John després de la gala dels Oscars per a la recaptació de fons contra la sida, informava el passat 5 de març que «A l'entrada del sopar, hi va haver temps per multitud de fotografies en una altra [alfombra](#) vermella».

Massa sovint es confon la genuïnitat amb l'exaltació de les diferències amb el castellà. Però les paraules no són propietat de cap llengua, sinó que discorren paral·lelament en l'una i en l'altra. *Catifa* i *alfombra* són dos arabismes que arrelaren en totes les llengües peninsulars: en castellà, en portugués, en gallec, en valencià/català i fins i tot en basc. A vegades, volent depurar la nostra llengua de pretesos castellanismes, hem soterrat part del nostre patrimoni lèxic. Proscriure paraules d'ús comú no sols no ens enriqueix, sinó que, a més de restringir la nostra capacitat de comunicar-nos eficaçment amb la gent del nostre entorn, sovint ens impedit fer diferenciacions útils. Ja hem vist que històricament *alfombra* no era el mateix que *catifa*, però tampoc tenia el mateix valor que *estora*, per molt que actualment, per a eludir l'arcaisme *catifa* –perquè resulta intel·ligible– i evitar alhora el presumpte castellanisme *alfombra*, sembla que s'haja convertit en un mot comodí que aprofita per a tot: per a l'entrada, per al bany i per al saló. Però, atenent l'ús tradicional, l'*estora* era només un producte trenat amb cànem, espart, juncs o palma. Una *estora persa* no deixa de ser un contrasentit flagrant.

Hem de reconstruir la llengua amb respecte per la nostra tradició lèxica i pels parlants que han sabut preservar-la dignament al llarg del temps. És la manera més intel·ligent –potser l'única– per a fer que el valencià recupere la seua vitalitat social.

4 Reescriure de dalt a baix

Manuel Cuyàs @ManuelCuyas

El Punt Avui, 27/04/2018

<http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/8-articles/1381571-reescriure-de-dalt-a-baix.html?cca=1>

L'altre dia els parlava [dels correctors que reclamen que el seu nom figuri](#) en els crèdits o en la portada dels llibres que ajuden a endreçar gramaticalment. Em vaig mostrar una mica esverat: si tant protagonisme sol·liciten deu de ser que la seva feina supera la simple revisió d'originals. Em vaig fer una pregunta: que no dominen la llengua, els nostres escriptors? Magí Camps, amic i editor i corrector de *La Vanguardia*, em va respondre pel conducte públic del Twitter: “Creu-me que és veritat: hi ha autors impublicables sense un corrector que reescrigui l'original de dalt a baix. Bones idees i poc estil (per no dir que no saben de lletra).” Reescriure l'original “de dalt a baix”, autors que “no saben de

lletra"... Una mica més tard, en una segona piulada matisava: "N'hi ha de tota mena, és clar. Hi ha molta creació de llenguatge en la literatura." Immediatament hi afegia: "Però aquests *best-sellers* que surten alhora en les dues llengües han tingut una llarga cocció, fins al punt que de vegades està més ben escrita la traducció que l'original." A l'article jo havia projectat sospites sobre aquests *best-sellers*: són escrits en català o en castellà? Quina és la versió original i quina la traducció? Després del que em diu en Magí, la resposta es fa més urgent. Quina és la traducció, que la llegirem?

Fos aquesta l'única pregunta... Me n'han vingut una pila. Els editors –o els jurats, si el llibre opta a premi–, quina mena d'originals reben? Mentre els llegeixen, intueixen com quedaran un cop el corrector els hagi reescrit "de dalt a baix" o hagin estat traduïts? Torno al comentari d'Eduard Artells un cop va haver corregit *Onades sobre una roca deserta*: "No escriuré mai més un llibre de Terenci Moix". I l'èxit de l'escolarització en català? Ha donat bons correctors però escriptors que "no saben de lletra"? Fa molts anys vaig entrevistar Bartomeu Bardagí, corrector de Josep Pla. Em va dir que esmenar el "gegant" era una gosadia: "alguna *iglésia*, alguna vacil·lació..." Pedrolo també rebia auxilis. O el mateix Salvador Espriu, que havia vingut a "salvar els mots". Ho sé perquè la meva germana Marta els repassava. Poca feina, res de reescriure ni de reclamar el nom a la portada. Que no són els escriptors els que creen la llengua, els que marquen cànons? Ho són ara els correctors?

Tot això, és privatiu de la "literatura" catalana? Un autor francès, per parlar d'un idioma orgullós d'ell mateix, també delega en el corrector la *politesse*? He posat "literatura" entre cometes. Sembla que Magí Camps es limiti als *best-sellers*, o m'agrada pensar-ho. Haurem de buscar els llibres dels autors que ofereixen "molta creació de llenguatge". Com els coneixerem? Seran aquells on el nom del corrector no figuri a la portada?

Vegeu també [Què?! Aquest llibre l'han corregit?](#), de Mercè Ubach (*Núvol*, 04/05/2016, reproduït a l'[InfoMigjorn 1.276](#), 17/05/2016

5 Notaris o forenses?

Jordi Badia i Pujol @jbadia16

Blog *El clot de les Ànimes*, 27/04/2018

<https://blocs.mesvilaweb.cat/jbadia/2018/04/27/notaris-o-forenses-sobre-la-irlanditzacio-del-catala-1/>

Quim Monzó, en el discurs de recepció del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, va posar èmfasi en el perill que el català s'*irlanditzés*. [Ho va explicar així a TV3](#).

Després en va parlar encara en més entrevistes, com ara [aquesta](#) que li va fer Montserrat Serra, de VilaWeb, amb un títol ben explícit («Diuen: “No vull” Però de què em parles? No vol que l'aixafi un cotxe o no vol menjar peres? Ah: “No en vull!”» [reproduïda parcialment a l'[InfoMigjorn 1.373](#), 24/04/2018]).

Tanmateix, al cap de pocs dies la polèmica ja es va esvaïr, com sol passar avui amb la majoria de les polèmiques.

I mentrestant la irlandització avança al galop, sense brida ni aturall.

Quan Monzó parla d'*irlandització* fa referència al gaèlic d'Irlanda. Per a entendre'ns, aquest procés pot tenir dos finals: o bé que la llengua sigui parlada per molt poca gent, o bé que esdevingui irrecognoscible (en el nostre cas, seria un espanyol amb alguna particularitat deguda al substrat català). Un català *irlanditzat* serà, doncs, o bé residual, o bé totalment desfigurat, o bé totes dues coses alhora. Abans d'aquest advertiment de Quim Monzó, hom parlava sovint de *gal·leguització*, perquè els nostres mitjans tenen més present el cas del gallec, una llengua que, en compte de tornar al portuguès per a enfortir-se, es desfà dins el castellà, encara més acceleradament que no el català.

De segur que molts de vosaltres penseu que el català no ha pas de patir, perquè tenim TV3, i diaris i revistes, i una escola en català... Ah!, i l'Institut d'Estudis Catalans, i un govern, i un parlament que legisla en favor de la llengua. I, sobretot, una població que vol mantenir la llengua viva... De debò que tenim tot això?

Feu un cop d'ull a aquesta portada, si us plau, i observeu-hi les tres marques.

A un lector que encara mantingui una català sòlid, aquestes tres expressions l'han de sobtar:

–La primera observació és sobre una errada morfològica: «llums llargues» (calcat del castellà «luces largas») s'hauria de dir «**llums llargs**». La diferència entre «la llum» (l'energia) i «el llum» (l'aparell, el dispositiu) és establerta pel diccionari. Un «llum llarg» és un dispositiu que fa més llum que un «llum curt». Al DIEC, per exemple, hi trobem: «*Llum de posició. **Llum curt.***»

–La segona observació, «[...] fins que el TEDH es pronuncii», conté tres anomalies sintàctiques, també per influència del castellà («[...] hasta que el TEDH se pronuncie»). En català no traduït, això seria: «[...] fins que el TEDH **no s'hi hagi pronunciat**». De totes tres anomalies, l'absència del pronom adverbial **hi** és la que fa més mal.

–La tercera observació és sobre lèxic: «[...] per als pròxims tres anys». Tenim el català empastifat de «pròxims» (i de «propers»). Aquesta proliferació, deguda

al castellà («los próximos tres años») ha arraconat termes vius com ara «**vi-nent**»: «[...] per a aquests tres anys vinents». En contexts molt habituals, també ens ha fet oblidar l'adjectiu «**entrant**», tan corrent fa pocs anys («La setmana entrant» en lloc de «La pròxima setmana»).

Són tres eleccions conscients. Vull dir que el model de llengua del diari les permet, les afavoreix o les propugna. Aquest model parteix d'una premissa: el *bon català* s'ha d'acostar tant com sigui possible al «parlar de la gent». D'aquest punt de vista, la funció dels responsables lingüístics ha d'ésser com la dels notaris: han de prendre nota del català «del carrer» i adaptar-s'hi, és a dir, adaptar-hi el model del seu mitjà de comunicació. Ja hem parlat en molts articles del català de TV3 (en [aquest](#), per exemple): molts programes revisats per correctors contenen castellanismes lèxics o gramaticals. I això ha de respondre per força a una tria conscient.

Això, que pot semblar bonic («democràtic», diuen aquests responsables), al capdavant és una de les causes de la *irlandització*. Per què? Molt simple: si la pressió enorme del castellà desnaturalitza el català (parlat i escrit) i els qui poden contribuir a aturar aquesta pressió fan de notaris i prou, l'embranchida serà més forta, car els «nostres» mitjans de comunicació propagaran aquest català desnaturalitzat «del carrer» i encara el reforçaran. En aquest context, la neutralitat és passivitat; i la passivitat és, de fet, una manera de contribuir a la degradació.

Ara imaginem que aquesta mateixa idea, en compte d'aplicar-la a la qualitat de la llengua, la volguéssim aplicar a l'ús social. Pensem, per exemple, què ha de fer l'administració perquè els catalans no abandonin la llengua. S'han de fer campanyes perquè la gent parli català? No: l'administració ha de fer de notari, ha d'ésser neutra i deixar que tot faci el seu curs; cadascú que parli la llengua que vulgui. Hem de demanar als catalanoparlants que no canviïn quan l'interlocutor parli en castellà? No: que ho decideixin lliurement; prenguem nota de llur capteniment, però siguem «democràtics» i no ens hi fiquem. Els cartells de les botigues són majoritàriament en castellà. Cal fer-hi res? No: anotem-ho i prou. Que als tribunals, els magistrats i fiscals no parlen català ni per mal de morir? Quiets, registrem-ho i prou, siguem notaris. Que al pati de l'escola els alumnes parlen en castellà? Si ho volen fer així, quin mal hi ha?

I ara pensem una mica: si la major part dels alumnes tenen per llengua pròpia el castellà potser caldria considerar que hi ha d'haver més hores de classe en castellà. I si hi ha un gruix important de població que parla castellà, per què TV3 no fa programes en aquesta llengua?...

Oi que no cal que us demani què us recorda aquesta posició tan «neutra» en l'ús de la llengua? Efectivament, és la posició unionista, la de Ciutadans i del PP. En nom de la «democràcia» i de la «llibertat de tria», es permet, s'afavoreix, que l'ús social del català vagi reculant.

De fet, els primers teòrics i propagandistes del model de llengua «acostat a la parla del carrer» (el que propugna TV3) foren Ferran Toutain i Xavier Pericay, autors del llibre *Verinosa llengua*. Com vaig explicar en [aquest article](#), més endavant tots dos van ésser fundadors de Ciudadanos; i Pericay avui és diputat i portaveu d'aquest partit al Parlament de les Illes Balears. No dic que tots els defensors d'aquest model de llengua hagin d'ésser per força unionistes. Però sí que crec que la posició de Toutain i Pericay és políticament congruent. Per a no perdre el fil: no em digueu que a Ciudadanos no li faci peça, la *irlandització* del català: la llengua forta –l'espanyol–, salvada i, sobretot, garantida. La llengua minoritzada –el català–, amb àmbits d'actuació restringits i estructuralment dependent de l'altra. (I qui diu la llengua, diu la cultura. I qui diu la cultura, diu la nació: no és congruent, això?)

Però no ens perdem i tornem a la feina dels correctors dels mitjans de comunicació. Que la funció del corrector d'un mitjà no sigui la funció passiva del «notari» no vol dir que hagi fer de «fiscal», com diuen alguns. No fugim d'estudi: ha de tenir una funció activa, sens dubte, però ha de consistir a oferir models propis, genuïns, que defugin tant com sigui possible la interferència de la llengua (o les llengües) que la desfigura. Quim Monzó en parla en el vídeo. Ell esmenta el català dels anys quaranta, que tenim ben documentat. Però encara el podem trobar «al carrer» ben viu, si estem disposats a sortir de Barcelona i visitar els Països Catalans, com veurem més endavant. Per salvar el català bé deu pagar la pena fer uns quants quilòmetres, oi?

En fi, simplement volia dir i demostrar que hi veig un gran perill, en la posició «neutral» dels professionals de la llengua. El perill és que, volent fer de notaris, no acabin fent d'enterramorts. O, per a ésser més precisos, de notaris d'un mort, és a dir, de forenses.

PS (1). Quan vaig explicar la idea d'aquest article al meu amic i company Pere Cardús, de seguida em va suggerir aquest títol. Això em va estimular a escriure'l i li ho agraeixo sincerament.

PS (2). No ho hem explicat tot, encara, ni de bon tros. Hem de veure també si aquest model tan «democràtic» i «neutre» propugna solucions que reforcen la unitat de la llengua o bé solucions que la debiliten i la disgreguen. I hem de mirar

si, en aquesta època en què tan sovint cal inventar paraules o expressions, aquest model «notarial» va a remolc del castellà o bé defensa la creació pròpia, partint de la llengua genuïna. I com que la *irlandització*, dissortadament, no depèn únicament dels filòlegs que prenen decisions en els mitjans de comunicació, també hauríem de parlar del paper de l'Institut d'Estudis Catalans. I dels polítics. I de les institucions. I de la societat... Se'ns gira feina, però avui ho deixarem aquí.

Vegeu també: [La llengua, la degrades tu](#) · [L'aportació d'Ivan Tubau al debat de la llengua](#) · [TV3, tenim un problema: la llengua](#) · ['Xulos' i 'tontos'](#) · [Els correctors de Fabra fins avui: les baules d'una cadena que resisteix](#)

6 Estudiar dret

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 09/04/2018

<http://fitxers.cultura.gencat.cat/premsa/Fitxers/2018/18040029-75917897.pdf>

Als anys setanta, quan apreníem català de manera autodidacta, vaig descobrir en un llibre la paraula *dempeus*. És un molt culte, revifat per la literatura si hem de fer cas del que diu el diccionari Alcover-Moll (DCVB): “No és paraula usada vulgarment, ans és un arcaisme ressuscitat en la llengua literària moderna”. Malgrat això, *dempeus* ha tingut una nova vida, convivint amb el genuí *dret*: està dreta, posem-nos drets. I, cal dir-ho tot, també conviu amb el castellanisme “de peu”. És a dir, que tenim tres fronts oberts.

D'entrada, Enric Gomà, en el seu últim llibre *Control de plagues*, avisa sobre la dicotomia “dret/dempeus”, assenyalant la genuïtat de la primera paraula i l'artificiositat de la segona: “En els nostres dies, *dempeus* funciona com un calc del castellà *de pie* i, alhora, és un cultisme que ens arriba des de temps remots, una paraula amb un segell catalanesc incontestable. No es pot demanar més”. Per tant, des d'un punt de vista de l'evolució de la llengua, sembla que amb *dret* ja fèiem i que el cultisme *dempeus* no aporta res que valgui la pena de recuperar. Però no tot és evolució natural.

Els que es dediquen a estudiar l'evolució de les espècies –i la llengua també és un ésser viu– saben molt bé que aquest camí no segueix una línia recta que va endavant sense sotracs. Hi ha molts elements, espontanis o deliberats, que

poden intervenir en aquest recorregut i modificar-lo fins a nivells sorprenents. És el cas, penso, de *dempeus*.

D'una banda, hi ha l'acceptació popular de la paraula, potser per la seva sonoritat contundent, en contraposició a *dret*, que, a més, té altres significats: tant estudia dret qui ho fa dempeus com qui va a la facultat de Dret. I de l'altra, hi ha una qüestió de gènere gramatical inqüestionable: una dona s'està drete, un home s'està dret, i tots dos estan dempeus.

En els temps que corren, aquest matís no és una nimietat. Com tampoc no ho és que, dels que escriuen blogs a internet, a mi m'agradi més dir-ne *blogaires* que *bloguers* o *blogueres*. I no és casual que els de la CUP formessin l'adjectiu amb aquest mateix sufix: *cupaire*, sense marca de masculí ni de femení.

En l'última campanya electoral catalana, la del 155, els cupaires van fer servir només una paraula com a eslogan: "Dempeus!". És ben lògic que optessin per la forma culta i no marcada pel que fa al gènere gramatical, perquè si haguessin tirat pel dret abraçant-se a la genuïnitat –fent servir l'opció *dret*–, els hauria sortit un eslogan ben lluny dels seus objectius, atès que l'haurien fet en femení: "Dretes!". I això sí que no.

► Ninot de Juan Carlos Ortega publicat originàriament a *El Periódico*, 01/05/2018

7 País Valencià i les Illes, dues cares de la competència lingüística

Moisés Pérez i Miquel Payeras

El Temps, 18/04/2018

<https://www.eltmps.cat/article/3900/pais-valencia-i-les-illes-dues-cares-de-la-competencia-linguistica>

El maig del 2015 fou un mes de canvi polític. Després de dues dècades de governs populars al País Valencià i d'una legislatura de l'anticatalanista José Ramon Bauzà (PP) al capdavant de l'executiu balear, les forces progressistes d'ambdós territoris recuperaven el poder. A partir d'aquell moment, la Generalitat Valenciana estaria dirigida per un bipartit integrat per PSPV-PSOE i Compromís que comptaven amb el suport parlamentari de Podem. La fórmula seria similar a les Illes amb PSIB i Més formant govern i els morats prestant els seus vots per garantir el tomb a l'esquerra.

Les coincidències, però, anaven més enllà. Ambdós executius compartien alguns reptes, com ara introduir la capacitació lingüística dels funcionaris en la nostra llengua. És a dir, que el català estiguera en igualtat respecte del castellà a l'administració pública. Un exercici d'igualtat lingüística amb un resultat, a poc més d'un any perquè finalitzen les legislatures, ben diferent. Si a les Illes va reinstaurar-se, al País Valencià encara no s'ha aplicat. El rellotge i el calendari juguen a l'equip contrari.

La competència lingüística va implementar-se a les Illes Balears l'any 2007. Fins i tot, els populars van votar-hi a favor aleshores. Cinc anys més tard, tanmateix, canviaven de parer. El president balear, José Ramon Bauzà, del PP, impulsava una modificació legislativa per rebaixar de requisit a mèrit el coneixement del català per a qualsevol treballador públic. La jugada l'efectuava dintre de la seua croada anticatalanista, que incloïa l'anomenat projecte de trilingüisme que va fracassar pel rebuig frontal de l'escola pública al carrer.

Amb l'executiu balear en mans de l'esquerra, el març del 2016 va aprovar-se una nova reforma de la Llei de la Funció Pública, en la qual el català adquiria, de nou, la consideració de requisit per accedir a l'administració. La modificació avalada pel PSIB, Més per Mallorca, Més per Menorca, Gent de Formentera, Podem i Proposta per les Illes comptava amb la negativa de PP i Ciutadans. Ara bé, la llei seguia mantenint algunes excepcions, com ara als casos "d'insuficiència de professionals". Una possibilitat que va generar, i encara provoca, tot tipus de suspicàcies.

El bipartit balear no va quedar-se només amb la implementació de la capacitat lingüística. També volia introduir aquest requisit en un àmbit força sensible: la sanitat. El Govern balear havia anunciat l'any 2016 que el català seria una condició imprescindible per exercir de metge i infermera. Les pressions mediàtiques, tanmateix, van provocar un canvi de postura dels socialistes balears. Amb l'argument de la manca de personal suficient, el PSIB s'aferrava a aquesta excepció. Aquesta postura va generar malestar a Gent de Formentera, Més per Mallorca i Més per Menorca. Les tres formacions ecosocialistes van dir-li "no és no" al partit del puny i la rosa a les Illes.

Després d'una intensa relació entre la formació encapçalada per la presidenta socialista Francina Armengol i les forces nacionalistes, va arribar-se a un acord en el qual el català seria un requisit per als treballadors de l'àmbit sanitari. Això sí, no caldria demostrar els coneixements en llengua pròpia només accedir a la feina. El decret, aprovat el passat 20 de març, contempla un termini de dos anys per assolir la certificació del català. En cas contrari, però, aquest funcionari perdrà el treball. Una pròrroga que ha criticat durament Obra Cultural Balear, el referent civil en favor de la llengua pròpia a les Illes.

L'homòleg d'Obra Cultural Balear al País Valencià també ha censurat el comportament del Consell respecte a la competència lingüística. Ara bé, els retrets d'Acció Cultural del País Valencià (ACPV) s'han situat en un estadi inferior. "No entenem l'endarreriment en la presentació del projecte de Llei de Funció Pública que contempla la introducció de la competència lingüística. En cas que l'actual Consell no implemente aquesta mesura durant la present legislatura, podrem dir que l'actual Govern valencià no haurà estat a l'altura", va denunciar en declaracions a *El Temps* Toni Gisbert, secretari de l'organització que treballa per la promoció de la llengua pròpia.

Les crítiques d'ACPV se centraven en "la incomprensible tardança a presentar el projecte de Llei que integrava la certificació lingüística després de l'acord entre diferents partits polítics, sindicats i entitats civils". De fet, va estar aquesta entitat junt amb Compromís els actors que, de manera més intensa, van treballar per presentar un pacte ampli que donara suport a la capacitat lingüística. L'objectiu era evitar fractures davant els possibles efectes que podia tenir una ofensiva de les forces conservadores valencianes. A les converses, a banda dels valencianistes i de dirigents de l'organització civil, van participar destacats membres de PSPV, Podem, Intersindical, UGT i Comissions Obreres.

Tot i les discrepàncies entre les tres organitzacions que representen els interessos dels treballadors, el 27 de desembre de 2016 va escenificar-se un pacte de

tota l'esquerra política, civil i sindical a l'edifici universitari de la Nau, a València. PSPV, Compromís, Podem, EUPV, ERPV, UGT, Intersindical, CCOO, ACPV, Escola Valenciana i altres organitzacions acordaven que els funcionaris haurien d'acreditar coneixements en català per accedir a l'administració valenciana. Això sí, a excepció dels empleats públics de l'àmbit sanitari.

L'esborrany d'avantprojecte de la Llei de Funció Pública, en la qual s'inclou la certificació lingüística, presentat per la consellera de Justícia, Gabriel Bravo, va encendre les alarmes de Compromís, Intersindical i entitats a favor de la llengua. I no sols per les jugades unilaterals de la consellera de quota socialista aturades pel president de la Generalitat Valenciana, Ximo Puig. La possible instauració de la certificació lingüística a través del reglament i no al cos de la mateixa llei generaven recel. La negociació del reglament s'albirava llarga i el requisit podia no ser una realitat aquesta legislatura.

Els valencianistes van apostar per imitar els seus companys de les Illes. Es tractava de fixar el nivell de català a una disposició addicional de la norma que regulava els funcionaris de la Generalitat Valenciana. Una fórmula que, després de moltes negociacions, va ser acceptada pels socialistes. Vicent Marzà, conseller d'Educació i la persona que havia intervingut per aconseguir aquest acord per part de Compromís, i Bravo van presentar el pacte. Ara bé, aquesta disposició addicional només entraria en vigor si de sis mesos a un any d'aprovar-se la llei el reglament encara no estava pactat. Els terminis van considerar-se factibles.

Però els mesos i els mesos van passar. I les previsions de presentar el projecte de llei en els seminaris de Sagunt (Camp de Morvedre) o d'Ademús (Racó d'Ademús), les reunions del Govern valencià per avaluar-se i fixar-se nous objectius cada sis mesos, van fallar. Van produir-se endarreriments a la conselleria d'Hisenda que van molestar els valencianistes. També incompliments de Bravo en els terminis que barallava Compromís per presentar el projecte de llei de Funció Pública abans que el calendari donara la benvinguda a 2018. De fet, va fer-se públic a finals de gener.

La tardança a tenir llest el projecte, després d'algunes qüestions tècniques de les quals dubtava Presidència i que no tenien a veure amb la competència lingüística, fiava l'accés de ple dret del català a l'administració valenciana a una renovació del Govern del Botànic. La clàusula pactada pels dos socis a l'executiu feia pràcticament impossible la seua aplicació aquesta legislatura. El tràmit parlamentari, a causa de l'embús de lleis a les Corts Valencianes i per la mateixa naturalesa del seu procediment, frustraven qualsevol visió optimista.

Segons fonts del departament que encapçala Bravo, no s'ha avançat suficient fins aleshores per presentar la llei al parlament valencià. Un fet que ajornaria pràcticament la norma per a la pròxima legislatura. Amb el límit de maig perquè l'entrada en vigor fóra efectiva, la sala de màquines de la coalició valencianista treballa amb una alternativa per fer realitat el requisit al present mandat. D'entre les opcions plantejades, estaria la introducció d'una modificació legislativa de la normativa actual a través de la llei d'acompanyament del 2018.

La fórmula, amb tot, encara està per estudiar i estaria sotmesa al "sí" dels socialistes i, especialment, a una aprovació dels comptes de 2019 per part de Podem. Un fet que s'albira complicat després de l'estira-i-arroña entre el bipartit i els morats per donar llum verd als pressupostos de 2018. Siga com siga, i amb els valencianistes centrats a explicar el suposat finançament irregular del Bloc arran d'una denúncia del PP, el rellotge corre. Les agulles, amb la complicitat del calendari, avança sense fre. I la competència lingüística al País Valencià pot quedar-se com un deure pendent en cas de revalidar les forces progressistes la seua majoria. Al contrari que a les Illes. Són les dues cares del requisit lingüístic.

8 La normativa no permet recórrer una sentència

Albert Pla Nualart

Ara, 30/03/2018

https://legim.ara.cat/opinio/normativa-no-permet-recorrer-sentencia_0_1987601269.html

El món judicial pot generar dubtes i crítiques però els verbs que fa servir –tan presents avui a les notícies– també són una font d'inseguretat lingüística. Avui em centraré en tres: *apel·lar*, *recórrer* i *impugnar*.

Quan s'apel·la es recorre a un jutge o tribunal superior perquè revoqui, esmeni o anul·li la sentència dictada per un jutge o tribunal inferior. La definició del verb és clara. Els dubtes els planteja el seu ús gramatical. Sembla clar que apel·lem a un òrgan judicial ("Apel·larem al Tribunal d'Estrasburg"), però ¿podem apel·lar una sentència, una decisió, una resolució, etc.? La norma actual ens diu que no, que *apel·lar* és sempre intransitiu i que només podem *apel·lar contra* una sentència. Però alguns llibres d'estil, començant per l'ésAdir, accepten que (igual com fa el castellà) les puguem apel·lar, cosa que s'agraeix –per raons d'espai– en els titulars informatius. Ara bé, ¿i si volem dir, alhora, (contra) què

apel·larem i a qui apel·larem? ¿Podem apel·lar (contra) la sentència “al tribunal X”? Sí, sens dubte, però també veuria acceptable –i fins i tot recomanable en frases molt llargues– “davant el tribunal X”.

Tot el que he dit d'*apel·lar* ho podem aplicar a *recórrer* quan vol dir “interposar un recurs”. De fet, en aquest sentit jurídic, *recórrer* és sinònim d'*apel·lar*. La norma també en bloqueja l'ús transitiu i ens obliga a *recórrer contra*, tot i que, novament, els mitjans van plens de titulars –avalats pels seus llibres d'estil– del tipus “Girona recorre la sentència del TSJC”. L'ús transitiu també legitima la construcció passiva: la que permet que “una sentència sigui recorreguda” (o, dit normativament, “pugui ser objecte de recurs”). És un pas, doncs, que agilitza el ja prou enrevessat argot judicial, i que intuïm que la norma acabarà fent.

També contribueix a fer-lo el verb transitiu *impugnar*. El fet que una sentència es pugui impugnar, sigui *impugnable* (igual com pot ser *recurrible* i *apel·lable*), fa encara més sorprenent que no la puguem recórrer ni apel·lar.

Vegeu també, del mateix autor i en el mateix mitjà, [“Sempre li deia als seus pares que...”](#) (30/12/2017), [“No el drago però em blego davant la seva autoritat”](#) (17/02/2018), [“L'Agència Tributària aflora 360 milions de frau fiscal”](#) (24/03/2018), [“El Barça en fa prou jugant a mig gas”](#) (07/04/2018), [“¿Ens convé realment desllorigar la situació?”](#) (27/04/2018).

9 Enchegar, rachola, maneta

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

El País, 21/03/2018

https://cat.elpais.com/cat/2018/03/21/catalunya/1521627499_076472.html

Una de les obsessions de professionals i aficionats a la llengua catalana ha estat sempre la persecució del barbarisme com a element més visible de la interferència lingüística. D'interferències n'hi ha de moltes menes, i algunes, com ara les sintàctiques, són molt més greus, però cal admetre que la intromissió lèxica és la més evident i, per tant, la més combatible. La feina feta, en aquest sentit, ha estat tenaç i implacable, perquè barbarismes freqüents de fa 35 anys com *passillo*, *bussón* o *ajedrès* estan més que erradicats i ara formen part d'un català jovial. La pregunta és: funciona també la interferència a la inversa? Hi ha paraules en català que es diuen en el castellà d'aquí, a mode de barbarismes? Quins mecanismes faciliten aquesta intromissió?

Val a dir, d'entrada, que en parlar dels catalanismes de la llengua espanyola no parlem ara de paraules patrimonials admeses per l'estàndard normatiu que procedeixen del català (serien els clàssics *alioli*, *peseta* o *pundonor*), ni tampoc del lèxic d'una presumpta –per inexistent– varietat geogràfica del castellà d'aquí i que els tabarnesos podrien reivindicar. Són, senzillament, paraules d'origen català que prenen el lloc de mots ja existents, i que tots hem sentit un cop o altre: *plegar*, *hacer un café*, *enchegar*, *cal* (en casos com “no cal que vengas”), *tocho*, *rachola*, *sucar*, *paleta* o *moncheta*, i un altre cas que s'ha estès per les xarxes socials arran de certs successos de l'1-O: *apalitzar*, que hauria de ser més aviat *apalejar*. Cal apuntar, però, que els principis que guien l'explicació de la interferència del castellà al català no valen en aquests casos. Si presumim que la incorporació de paraules castellanques es deu a la pressió històrica que ha exercit la llengua espanyola, tal com s'ha pensat sempre, caldrà trobar altres explicacions per als mecanismes inversos, que tinguin més a veure amb el sentit intrínsec de les paraules i els usos que en fem, i menys amb la pressió sociopolítica.

Vegem per exemple el conegut cas de *enchegar*, imbatible al costat d'un sonso *poner en marcha*, molt millor –on vas a parar– “enchega el ordenador” que “pon el ordenador en marcha”. No costa veure al darrere d'aquests intercanvis factors d'ordre pragmàtic, a la recerca de millorar l'eficiència comunicativa. Com passa amb una de les màximes del Principi de Cooperació de Paul Grice (pel qual estem predisposats a facilitar la comunicació quan interactuem amb els altres), tendim a fer que la nostra expressió sigui clara a la vegada que procurem ser breus, i és per això que triomfen les solucions sintètiques per davant de les perifràstiques, com passa amb *cal* per *es necesario* i sobretot amb el fenomenal *plegar*, arrelat gràcies al seu ús absolut que permet deixar de fer qualsevol cosa o acabar una feina, i que en castellà requereix de malabarismes.

Mirem ara què passa amb *rachola*, victoriós davant d'un *baldosa* que no hauria de generar maldecaps (ni és més difícil de dir, ni és més llarg, ni és ambigu). En aquest cas no hauríem d'obviar el factor social. No deu ser casualitat que algunes d'aquestes catalanades s'hagin estès precisament en el lèxic de la construcció, un sector al qual al seu dia van anar a parar molts immigrants castellanoparlants sota les ordres d'amos i capatassos catalanoparlants que haurien actuat com a difusors dels termes gràcies a la superioritat jeràrquica; es tractaria doncs d'exemples com *tocho* per *ladrillo*, *paleta* per *albañil*, *colla de paletas* per *cuadrilla de albañiles* i *maneta* per *mango* o *palanca*, amb un esplèndid i freqüentíssim “apretar la maneta”, que contindria un barbarisme en cada llengua i seria un perfecte catanyol. Seguint amb *maneta*, crida l'atenció l'abundància de mots amb la terminació diminutiva *-eta*, existent en castellà

però força menys freqüent que *-ita* o *-illa* i que sembla exercir una estranya atracció en el castellanoparlant. Són casos com l'esmentat *paleta*, però també *moncheta*, *maquineta* o *micheta*. I finalment, destaca un adverbí que per la seva brevetat i contundència s'ha imposat al *basta* quan pares i mares, parlant en castellà, volen reprendre els fills que no paren de donar pel sac: *prou!*

10 El catanyol es cura

Pau Vidal @pauetvidal

El catanyol es cura. Interferències castellà-català (Barcelona: Barcanova, 2012), pàg. 90-91

Serial, un moment dramàtic

EXEMPLE D'ÚS: «No tinguis por, ja veuràs com **sortirem endavant**.»

ÚS CORRECTE: «No tinguis por, ja veuràs com **ens en sortirem**.»

Informe de l'escola

EXEMPLE D'ÚS: «**Li costa treure endavant** les assignatures de ciències.»

ÚS CORRECTE: «**Li costa sortir-se'n amb / No se'n surt gaire amb** les assignatures de ciències.»

EXPLICACIÓ: També amb **tirar endavant**, tot i que és una frase feta (poc freqüent) que té més tirada a presentar-se sola («No tenim més remei que **tirar endavant**», mai **sortir endavant**).

Un fitxatge no gaire rendible

EXEMPLE D'ÚS: «Aquesta acció i **una altra posterior** van ser l'únic destacable que va fer.»

ÚS CORRECTE: «Aquesta acció i **una altra de posterior** van ser l'únic...»

EXPLICACIÓ: En un cas com aquest, en què no repetim el nom (*acció*) i expressem una quantitat o una selecció (*una altra*) la preposició *de* és imprescindible.

L'endemà de l'última victòria

EXEMPLE D'ÚS: «No, **partits de Champions** ja no n'hi ha fins al gener.»

ÚS CORRECTE: «No, **de partits de Champions** ja no n'hi ha...»

EXPLICACIÓ: Si traslladem el nom fora de l'oració també necessitem la preposició *de*, que lliga amb el pronom *en* acompanyant el verb.

Títol d'una conferència a l'Ateneu Barcelonès

EXEMPLE D'ÚS: «**Estendre ponts** entre cultura i tecnologies.»

ÚS CORRECTE: «**Bastir ponts** entre cultura i tecnologies.»

EXPLICACIÓ: *Tender* de vegades vol dir 'estendre' i de vegades, no. Moralitat de la història?: no us refieu del traductor automàtic.

Invasió gens subtil al congrés

EXEMPLE D'ÚS: «Navarro **estén la mà** a Ros per liderar conjuntament el partit.»

ÚS CORRECTE: «Navarro **allarga la mà** a Ros per...»

EXPLICACIÓ: Ídem que abans: *estendre la mà*, a part de dolorós, és inútil: ja s'eixuga sola. Així, la famosa i omnipresent política de **mà estesa** ha de ser de **mà oberta**.

Titular d'informatiu televisiu

EXEMPLE D'ÚS: «El ministre d'Afers Estrangers no ha acudit a la reunió, **però sí el d'Economia**.»

ÚS CORRECTE: «El ministre d'Afers Estrangers no ha acudit a la reunió, **però el d'Economia sí**.»

EXPLICACIÓ: Davant de construccions que ens fan dubtar i no acabem de saber per què, un mètode eficaç és reduir-les a l'essencial. Buscar una frase equivalent com més curta millor, que ens la desbrossi de noses; per exemple, diríeu mai «Per què a mi no i sí a tu?» Oi que no? Diríeu: «Per què a mi no i a tu sí?» Doncs ja sou al cap del carrer.